महांतःइंद्रियाश्वास्तैःसमायुक्तं बुद्ध्यासारथिभूतयासंयमनंनियहोयस्यतं रथंब्रह्ममयंकारणविकारभूतंशरीररथं भूतात्मादेहाभिमानी सर्वतःसुखलिप्सुर्धावति ॥ ४ ॥ अयमेवरथइंद्रियग्रामेणवशीकृतेनसं
युक्तःसम्यक्समाहितः मनसाचसारथिनासंयुक्तः बुद्धिसंयमनःबुद्धिप्रतोदश्चेन्महान्भवति बहिर्मुखानींद्रियबुद्धिमनांसिआत्मनोजीवत्वमापादयंतिअंतर्मुखानित्वस्यब्रह्ममयत्वंआविष्कुर्वंतीत्यर्थः ॥
॥ ५ ॥ एवंनियाम्यत्वेनयोवेत्तिवेद धीरोध्यानशीलः ॥ ६ ॥ अव्यक्ताद्यात्मकेब्रह्मवनेस्मिन्चेतनःसंचरतीत्याह अव्यक्तेतित्रिभिः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ अस्मिँल्लोकेआत्मलोके अयेनिमेषमात्रेणस्थावरादि
कंबाह्यंसर्वंलीयते नेत्रनिमीलनमात्रेणभूतानिप्रलीयंते दृष्टिसृष्ट्यधिकारादित्यर्थः तदनंतरंभूतकृताःगुणाःशब्दादयोलीयंते नेत्रवत्श्रोत्रादीनामपिगुरूक्तयुक्त्यानिमीलनेकृतेसतीत्यर्थः गुणेभ्यःलीनेभ्योनंत

महदश्वसमायुक्तंबुद्धिसंयमनंरथं॥ समारुह्यसभूतात्मासमंतात्परिधावति ॥ ४ ॥ इंद्रियग्रामसंयुक्तोमनःसारथिरेवच ॥ बुद्धिसंयमनोनित्यंमहान्ब्रह्ममयो
रथः॥ ५॥ एवंयोवेत्तिविद्वान्वैसदाब्रह्ममयंरथं॥ सधीरःसर्वभूतेषुनमोहमधिगच्छति॥ ६॥ अव्यक्तादिविशेषांतंसहस्थावरजंगमं ॥ सूर्यचंद्रप्रभालोकंग्रह
नक्षत्रमंडितं॥ ७॥ नदीपर्वतजालैश्चसर्वतःपरिभूषितं॥ विविधाभिस्तथाचाद्भिःसततंसमलंकृतं ॥ ८ ॥ आजीवंसर्वभूतानांसर्वप्राणभृतांगतिः ॥ एतद्ब्रह्म
वनंनित्यंतस्मिंश्चरतिक्षेत्रवित्॥ ९॥ लोकेस्मिन्यानिसत्वानित्रसानिस्थावराणिच॥ तान्येवाग्रेप्रलीयंतेपश्चाद्भूतकृतागुणाः ॥ गुणेभ्यःपंचभूतानिएषभूत
समुच्छ्रयः॥ १० ॥ देवामनुष्यागंधर्वाःपिशाचासुरराक्षसाः॥ सर्वेस्वभावतःसृष्टानक्रियाभ्योनकारणात् ॥ ११ ॥ एतेविश्वसृजोविप्राजायंतीहपुनःपुनः॥
तेभ्यःप्रसूतास्तेष्वेवमहाभूतेषुपंचसु॥ प्रलीयंतेयथाकालमूर्मयःसागरेयथा॥ १२॥ विश्वसृग्भ्यस्तुभूतेभ्योमहाभूतास्तुसर्वशः ॥ भूतेभ्यश्चापिपंचभ्योमुक्तो
गच्छेत्परांगतिं॥ १३॥ प्रजापतिरिदंसर्वंमनसैवासृजत्प्रभुः॥ तथैवदेवानृषयस्तपसाप्रतिपेदिरे॥ १४॥ तपसश्चानुपूर्व्येणफलमूलाशिनस्तथा॥ त्रैलोक्यंतप
सासिद्धाःपश्यंतीहसमाहिताः॥ १५॥ औषधान्यगदादीनिनानाविद्याश्चसर्वशः॥ तपसैवप्रसिद्ध्यंतितपोमूलंहिसाधनं॥ १६॥

रंपंचभूतानिसूक्ष्मदेहारंभकाणिप्रलीयंते स्थूलानांप्रत्याहारेणैवसंहृतत्वात् एषदेहद्वयरूपोभूतसमुच्छ्रयइतिपंचभूतानीत्यस्यव्याख्या भूतानांलयेतुनिर्विशेषचिन्मात्रेणैवरूपेणावतिष्ठतइत्यर्थः सार्द्धश्लोकः
॥ १० ॥ देवादयःस्वामदेवादिवत्स्वभावतएवउत्पन्नाःनयज्ञादिनानापिब्रह्मादिनेत्याह देवाइति ॥ ११ ॥ विश्वसृजोमरीच्यादयोपिभौतिकत्वाद्भूतलयेलीयंतइत्याह एतइतिसार्धेन ॥ १२ ॥ विश्वसृग्भ्यः
स्थूलभूतेभ्यःपरेमहाभूताःसूक्ष्मभूतानि तेभ्योपिपरांगतिंमुक्तोगच्छेत् पाठांतरेभूतानांयोविश्वसृक्विराट्सःस्वोपादानभूतानिमहाभूतानिप्रतिगच्छतीतिसएवार्थः ॥ १३ ॥ मनसश्चेंद्रियाणांचऐकाग्र्यंपरमं
तपइत्युक्तलक्षणतपोबलेनसर्वंमनसैवसृज्यतइत्याह प्रजापतिरित्यादिना ॥ १४ ॥ तपसःसंकल्पस्य आनुपूर्व्येणक्रमेण समाहिताःसमाधियुक्ताः ॥ १५ ॥ १६ ॥

Digitized by Google